

УДК: 351

DOI: <https://doi.org/10.32689/2618-0065-2019-2/1-49-58>

Дишкант Олена Володимирівна кандидат психологічних наук, науковий співробітник науково-методичного сектору Українського науково-дослідного інституту цивільного захисту, вулиця Рибальська, 18, Київ, 01011, +38(044) 280-21-65 емейл: cpz_ros@ukr.net.

ORCID: 0000-0001-9561-8097

НОРМАТИВНЕ ПІДГРУННЯ ДЕРЖАНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Анотація. *Актуальність теми дослідження:* полягає в тому, що на даний час в країні існують тенденції до підвищення загальної напруженості громадян через несприятливий економічний і політичний стан. Це збільшує ризик розвитку психологічних проблем окремої особистості, що, в свою чергу, сприяє зниженню працездатності населення та підвищенню в нього агресивних тенденцій.

Постановка проблеми: На сьогодні психологічна служба в Україні не є централізованою. Вона представлена окремими структурами, які належать до різних міністерств і відомств, мають різну організацію, функції, нормативне та кадрове забезпечення. Міжвідомча взаємодія між цими службами наразі потребує удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: В статті проаналізовані основні наукові праці з питань психологічного захисту, державного управління в сфері цивільного захисту в цілому, та психологічного захисту зокрема, проведений аналіз нормативних документів, які на сьогодні регламентують діяльність психологічних служб різних міністерств і відомств з питань психологічного забезпечення та існуюча в країні нормативна база з питань психологічного захисту населення України. Наголошено, що координуюча роль з цього питання покладена на центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Висновки: За результатами аналізу визначені проблемні питання, які заважають ефективному управлінню заходами в сфері психологічного захисту населення: Наголошено, що існуюча нормативна база є досить сучасною, але координаційна роль центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту в її створенні не відслідковується; не визначена єдина концепція та алгоритм надання екстреної психологічної допомоги; потребує уточнення формула залучення кількості психологів пропорційно до кількості постраждалого населення, яке опинилось в осередку надзвичайної ситуації

(події); відсутній механізм залучення волонтерів – психологів; проблемою є оцінка психологічних ризиків населення, що перебуває в зоні антитерористичної операції; перелік психологічних ризиків дозволить створити концепцію мінімізації негативного впливу АТО, та розробити заходи щодо зменшення та нейтралізації негативних психічних станів і реакцій серед постраждалого населення. Наступним кроком нашої роботи буде дослідження наявного досвіду, наукових праць стосовно психологічного захисту населення України і Світу з метою їх узагальнення та надання пропозицій до коригування нормативної бази з даного питання.

Ключові слова: державне управління, цивільний захист, психологічний захист, психологічна служба, населення

Dyshkant Olena Volodymyrivna, Ph.D. (in Psychological Sciences), Fellow of Scientific-Methodical Sector, Ukrainian Civil Protection Research Institute, 18, Rybalska str., Kyiv, 01011, Ukraine, phone: +38(044) 280-21-65, email: cpz_ros@ukr.net.

ORCID: 0000-0001-9561-8097

THE NORMATIVE BASIS OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE SPHERE OF PROVIDING PSYCHOLOGICAL PROTECTION OF THE POPULATION OF UKRAINE

Annotation. Urgency of the research: The urgency of the research topic is that currently there is a tendency in the country to increase the general tensions of citizens due to unfavorable economic and political conditions. This increases the risk of the development of psychological problems of the individual, which in turn contributes to reducing the capacity of the population and increasing its aggressive tendencies.

Target setting: Today, the psychological service in Ukraine is not centralized. It is represented by separate structures, which belong to different ministries and departments, have different organization, functions, normative and personnel support. The interdepartmental interaction between these services is currently in need of improvement.

Actual scientific researches and issues analysis: The article analyzes the main scientific works on psychological protection, public administration in the sphere of civil protection in general, and psychological protection, in particular, the analysis of regulatory documents, which are currently regulating the activities of psychological services of different ministries and departments on psychological support and the existing regulatory framework in the country on psychological protection of the population of Ukraine. It was emphasized that the coordinating role on this issue is assigned to the central executive body, which ensures the formation and implementation of state policy in the field of civil protection is conducted.

Conclusions: The results of the analysis identified the problematic issues that impede effective administration of measures in the sphere of psychological protection of the population: It is emphasized that the existing regulatory base is rather modern, but the coordination role of the central executive body, which ensures the formation and implementation of state policy in the sphere of civil protection in its creation is not tracked; the unified concept and algorithm of emergency psychological help is not defined; needs to specify the formula for attracting the number of psychologists in proportion to the number of affected population, which appeared in the area of emergency situation (event); there is no mechanism for involving volunteers - psychologists; the problem is to assess the psychological risks of the population in the area of the antiterrorist operation; a list of psychological risks will allow us to create a concept for minimizing the negative impact of antiterrorist operation and to develop measures to reduce and neutralize negative mental states and reactions among the affected population. The next step of our work will be to study existing experience, scientific works on the psychological protection of the population of Ukraine and the World in order to generalize them and to propose adjustments to the regulatory base on this issue.

Key words: public administration, civil protection, psychological protection, psychological service, population.

Постановка проблеми. Підвищення інтересу в державі до проблем психологічного захисту населення України на даний час обумовлене високою загальною напруженістю громадян через несприятливий економічний і політичний стан країни. Це збільшує ризик розвитку психологічних проблем окремої особистості, що, в свою чергу сприяє зниженню працездатності населення та підвищенню в нього агресивних тенденцій.

Широко обговорюється необхідність відповідного Закону, який би регулював надання психологічних послуг в межах держави. Якщо це питання виникло в гілках влади – значить існує нагальна необхідність упорядкування даних відносин.

На сьогодні психологічна служба в Україні не є централізованою. Вона представлена окремими структурами, які належать до різних міністерств і відомств, мають різну організацію, функції, нормативне та кадрове забезпечення. Міжвідомча взаємодія між цими службами наразі потребує удосконалення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття психологічного захисту найбільш часто зустрічається в працях вчених-психологів (З. Фрейд, А. Адлер, Э. Эриксон, К. Хорни, А. Фрейд, Ф.В. Василюк, Г.В. Грачев, Е.С. Романова, Л.Р. Гребенников, Л.Д. Демина, В.М. Воловик, А.Н.Михайлов, В.С.Ротенберг, А.А.Налчаджян, Р.Cramer, В.L. Gheen, , М. Grace, М.J.Horowitz, D.S.Weiss, С.Marmar, К.R.Parkes, R.Q. Ford, L.I. Pearlin, J. Lindy, D. Ihilevich, R. Plutchik та інш.) Дані вчені розглядають психологічний захист як особистісне утворення особистості, яке визначає суб'єктивний

комфорт індивіда в ситуаціях напруження, в патології, в професійній та побутовій діяльності.

Мета статті – дослідити нормативно-правові основи державного управління у сфері забезпечення психологічного захисту населення України.

Виклад основного матеріалу. Статтею 38 Кодексу цивільного захисту України та пунктом 15 Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, організація та здійснення заходів психологічного захисту населення покладаються на центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту [1, 2].

Необхідність державного управління і важливість механізмів регулювання державою різних аспектів життєдіяльності країни, в тому числі і сфери цивільного захисту викладене в працях Андрієнка В., Андрієнка М., Бакуменка В., Богдановича В., Волянського П., Гошовської В., Грицяк І., Євдіна О., Криничної І., Могильниченка В. й інші. Дослідженням понять державного регулювання психологічного захисту населення в сфері цивільного захисту займаються Алещенко В., Єременко С., Сербін В., Смирнова О., Русанов М., Шишканова В., але ці поняття досліджені недостатньо і потребують подальших наукових пошуків.

Чіткого визначення поняття психологічного захисту населення у сфері цивільного захисту на даний час не існує, але в нашій роботі ми будемо розуміти його як сукупність заходів, спрямованих на зменшення та нейтралізацію негативних психічних станів і реакцій серед населення у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій.

Отже, державним регулюванням психологічного захисту у сфері цивільного захисту можна вважати сукупність заходів, використовуючи які, держава через спеціально уповноважений орган виконавчої влади визначає, упорядковує та контролює діяльність із забезпечення психологічного захисту.

Державне регулювання психологічного захисту у сфері цивільного захисту включає розпорядчі документи, які встановлюються державою, а також спеціально уповноваженим органом виконавчої влади, якому держава делегувала регуляторні повноваження в цій сфері.

На сьогодні організація та здійснення заходів психологічного захисту населення покладаються на центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту [1].

Пропоную розглянути нормативно-правове регулювання проведення заходів психологічного захисту населення в системі Державної служби з надзвичайних ситуацій.

Згідно Наказу МВС України від 31.08.2017 № 747 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій», при надзвичайних ситуаціях державного рівня за

рішенням Голови ДСНС або особи, яка виконує його обов'язки, створюється зведена група екстреної психологічної допомоги для роботи з постраждалими, завданнями групи є:

- 1) вивчення реального стану психотравмуючих чинників та робота з інформацією, що буде доводитися до населення;
- 2) профілактика негативних проявів і зняття психоемоційного навантаження на населення та персонал;
- 3) надання рекомендацій представникам інших психологічних служб щодо подальшої роботи з постраждалим населенням [3].

Наказ МНС України № 148, від 27.02.2008 р. «Про створення позаштатних мобільних груп екстреної психологічної допомоги МНС» передбачає створення позаштатних мобільних груп екстреної психологічної допомоги за територіальним принципом розташування (центральна; східна; західна; південна), та їх оснащення [4].

Протягом 2016 року психологами ДСНС надавалась екстрена психологічна допомога постраждалому населенню в наступних випадках:

- руйнування будинку по вул. Б.Хмельницького у м. Києві;
 - ДТП на трасі Чернігів-Товстоліс;
 - пожежі у будинку для людей похилого віку у с. Літочки Київської області;
 - зсуву сміття на території сміттєзвалища в с. Збиранка Львівської області;
 - руйнування фасадної стіни школи у м. Василькові Київської області;
 - ДТП поблизу с. Гуменці Хмельницької області;
 - обрушення плит перекриття в житловому будинку у м. Чернігові.
- спільно з представниками державних та громадських (волонтерських) організацій надано психологічну допомогу 10228 внутрішньо переміщеним особам.

Крім того, надавалась психологічна допомога залученим до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій рятувальникам. Всього до ліквідації наслідків було залучено 14489 рятувальників, з яких 99% отримали психологічну допомогу [5].

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 червня 2014 р. № 588-р «Питання соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції» з 2014 року було організоване психологічне супроводження внутрішньо переміщених осіб (у складі Міжвідомчого координаційного штабу та регіональних штабів, на базі транзитних пунктів тощо), але станом на 16.05.2017 року дане розпорядження втратило чинність [6].

Існує ряд нормативних документів інших міністерств і відомств загальнодержавного значення.

Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1057 затверджений Порядок проведення психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності, який визначає механізм організації проведення психологічної реабілітації цих категорій осіб структурними підрозділами з питань соціального захисту населення [7];

Наказом Міністерства соціальної політики України від 01.06.2018 № 810 затверджений Стандарт психологічної діагностики та форм документів з організації психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності. Стандарт визначає зміст, обсяг, умови та порядок проведення психологічної діагностики як складової психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції, показники її якості для суб'єктів усіх форм власності та господарювання, які надають цю послугу [8];

Наказом МОЗ від 16.06.2014 № 398 затверджено Порядок надання психологічної підтримки постраждалим при надзвичайній ситуації. Цей Порядок визначає механізм надання психологічної підтримки постраждалим при надзвичайній ситуації не медичними працівниками [9].

Нами був також проаналізований сучасний стан державної психологічної служби на рівні різних міністерств та відомств станом на 1 липня 2015 року.

Психологічна служба Міноборони України перебуває на етапі формування, її діяльність регламентована наказом ГШ ЗСУ від 04.12.2014 р. № 317 «Про затвердження Положення про психологічну службу ЗСУ». Дана структура проводить заходи з психологічного забезпечення діяльності військовослужбовців, крім того передбачені посади психологів в військово-лікувальних закладах з метою надання психологічної допомоги військовослужбовцям з наслідками бойового та посттравматичного стресового синдрому. Організація психологічного забезпечення особового складу ЗСУ покладена на Генеральний штаб ЗСУ.

Психологічна служба Державної пенітенціарної служби України входить до складу соціально-психологічної служби. У Наказі «Про організацію соціально-виховної роботи та психологічної роботи з засудженими» визначені основні завдання Управління соціально-психологічної роботи із засудженими, затверджене Положення про відділення соціально-психологічної служби та Типові посадові обов'язки психолога установи виконання покарань та слідчого ізолятора [10].

Служба психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності МВС України функціонує з 1996 року, має визначену структура, в нормативних документах викладені основні завдання служби та затверджено Інструкцію з порядку обліку і звітності проведеної нею роботи.

Міністерство інфраструктури України також має штатні посади психологів. Нормативна база, яка б регулювала їх діяльність наразі знаходиться в стадії розробки.

В міністерстві соціальної політики не передбачене створення психологічної служби як окремого структурного підрозділу, але у системі соціального захисту населення функціонують спеціальні установи (центри реабілітації дітей інвалідів та інвалідів, територіальні центри соціального захисту населення, інтернатні установи), де за штатним розкладом передбачені посади психологів.

Психологічна служба системи освіти України створена відповідно до Закону України «Про освіту». Діяльність здійснюється згідно наказу МОН від 02.07.2009 року № 616 «Про затвердження Положення про психологічну службу системи освіти України».

Психологічне забезпечення навчально-виховного процесу в закладах освіти проводять практичні психологи, які підпорядковані районним (міським) і обласним центрам психологічної служби, координацію яких в свою чергу здійснює Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи.

Штатні нормативи закладів охорони здоров'я передбачають посади практичного психолога чи лікаря-психолога.

Висновки. Аналізуючи нормативну базу з питань психологічного захисту населення, зрозуміло, що найбільша увага на даний час приділяється проблемам мінімізації негативних наслідків учасників операції об'єднаних сил та вимушених переселенців. Нормативна база є досить сучасною, але координаційна роль центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту в її створенні не відслідковується.

Нормативні документи вказують на те, що на даний час єдина структура, яка повинна координувати роботу щодо зменшення та нейтралізації негативних психічних станів і реакцій серед населення є ДСНС України. Але кількість штатних посад психологів ДСНС недостатня для ефективного забезпечення психологічного захисту населення. Концепція державного управління в сфері психологічного захисту населення держави та міжвідомча взаємодія між психологічними службами різних відомств, в яких працює істотна кількість «державних» психологів могла б вирішити цю проблему.

Ускладнює процес психологічного захисту населення той факт, що на даний час не визначена єдина концепція та алгоритм надання екстреної психологічної допомоги, потребує уточнення формула залучення кількості психологів пропорційно до кількості постраждалого населення, яке опинилось в осередку надзвичайної ситуації (події). Також відсутній механізм залучення волонтерів – психологів.

Не менш важливою проблемою є оцінка психологічних ризиків населення, що перебуває в зоні антитерористичної операції. Перелік психологічних ризиків дозволить створити концепцію мінімізації негативного впливу АТО, та розробити заходи щодо зменшення та нейтралізації негативних психічних станів і реакцій серед постраждалого населення.

Наступним кроком нашої роботи буде дослідження наявного досвіду, наукових праць стосовно психологічного захисту населення України і Світу з метою їх узагальнення та надання пропозицій до коригування нормативної бази з даного питання.

Література:

1. Кодекс цивільного захисту. // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> (дата звернення 25.06.2018).
2. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF> (дата звернення 25.06.2018).
3. Наказ МВС України від 31.08.2017 № 747 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій» // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17> (дата звернення 25.06.2018).
4. Наказ МНС України № 148, від 27.02.2008 р. «Про створення позаштатних мобільних груп екстреної психологічної допомоги МНС» // База даних ДСНС України. URL: kiiv.dsns.gov.ua/files/2013/1/28/3.doc (дата звернення 25.06.2018).
5. Аналітичний огляд про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2016 році/ [Борисова А.С., Калиненко Л.В., Кимаковська Н.О., Корепанова Н.В., Коробко А.Д., Ліхнівський Р.В., Слюсар А.А., Могильниченко В.В., Палагута С.В., Слущька О.М., Фомін А.І.] – К.: УкрНДІЦЗ, 2017. – с. 297-299.
6. Постанова КМУ від 11 травня 2017 р. № 322 «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України та визнання таким, що втратило чинність, розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 червня 2014 р. № 588» // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-2017-%D0%BF> (дата звернення 25.06.2018).
7. Постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1057 Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності// База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1057-2017-%D0%BF> (дата звернення 25.06.2018).

8. Наказ Міністерства соціальної політики України від 01.06.2018 № 810 «Про затвердження Стандарту психологічної діагностики та форм документів з організації психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності» // Платформа LIGA ZAKON. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE32175.html (дата звернення 25.06.2018).

9. Наказ МОЗ від 16.06.2014 № 398 Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0750-14> (дата звернення 25.06.2018).

10. Наказ Мініюсту України від 4.11.2014 р. № 2300/5 «Про організацію соціально-виховної роботи та психологічної роботи з засудженими» // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1863-13> (дата звернення 12.12.2018)

References:

1. Kodeks tsyvilnoho zakhystu [Code of Civil Protection]. (2013). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 34-35. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> [in Ukrainian].

2. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Derzhavnu sluzhbu Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii” : vid 16 hrudnia 2015 r., № 1052 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Approval of the Regulation on the State Service of Ukraine for Emergencies” from December 16 2015, № 1052]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].

3. Nakaz Ministerstva Vnutrishnikh Sprav Ukrainy “Pro zatverdzhennia Poriadku psykholohichnoho zabezpechennia v Derzhavni sluzhbi Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii” : vid 31 serpnia 2017, № 747 [Order Ministry of Internal Affairs of Ukraine “On Approval of the Procedure of Psychological Support in the State Service of Ukraine for Emergencies” from August 31 2017, № 747]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17> [in Ukrainian].

4. Nakaz Ministerstva Ukrainy z pytan nadzvychainykh sytuatsii ta u spravakh zakhystu naselennia vid naslidkiv Chornobylskoi katastrofy “Pro stvorennia pozashtatnykh mobilnykh hrup ekstremoi psykholohichnoi dopomohy MNS” : vid 27 liutoho 2008 r., № 148 [Order of Ministry of Emergency Situations and Affairs of Population Protection from the Consequences of the Chernobyl Disaster “On Establishment of Freelance Mobile Groups of Emergency Psychological Assistance to the Ministry of Emergencies of Ukraine” from February 27 2008, № 148]. (n.d.). *kyiv.dsns.gov.ua*. Retrieved from kyiv.dsns.gov.ua/files/2013/1/28/3.doc [in Ukrainian].

5. Borysova A.S., Kalynenko L.V., Kymakovska N.O., et. al. (2017). *Analitichnyi ohliad pro stan tekhnogennoi ta pryrodnoi bezpeky v Ukraini u 2016 rotsi [Analytical review of the state of technogenic and natural safety in Ukraine in 2016]*. Kyiv: UkrNDITsZ [in Ukrainian].

6. Postanova Kabinet Ministriv Ukrainy “Pro vnesennia zmin do deiakykh aktiv Kabinetu Ministriv Ukrainy ta vyznannia takym, shcho vtratylo chynnist, rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 chervnia 2014 r., № 588” : vid 11 travnia 2017 r., № 322 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On the introduction of amendments to certain acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine and the invalidation of the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine from June 11 2014, № 588” from May 11 2017, № 322]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-2017-%D0%BF> [in Ukrainian].

7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia psykhologichnoi reabilitatsii uchashnykiv antyterrorystychnoi operatsii ta postrazhdalykh uchashnykiv Revoliutsii Hidnosti” : vid 27 hrudnia 2017, № 1057 [Statement of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Approval of the Procedure for the Psychological Rehabilitation of the Participants of the Antiterrorist Operation and the Victims of the Revolution of Dignity” from December 27 2017, № 1057]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1057-2017-%D0%BF> [in Ukrainian].

8. Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy “Pro zatverdzhennia Standartu psykhologichnoi diahnostyky ta form dokumentiv z orhanizatsii psykhologichnoi reabilitatsii uchashnykiv antyterrorystychnoi operatsii ta postrazhdalykh uchashnykiv Revoliutsii Hidnosti” : vid 01 chervnia 2018, № 810 [Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine "On approval of the Standard of psychological diagnostics and forms of documents for the organization of psychological rehabilitation of participants of the antiterrorist operation and the procedure for participation in the Revolution of Dignity" from June 1 2018, № 810]. (n.d.). *search.ligazakon.ua*. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE32175.html [in Ukrainian].

9. Nakaz Ministerstvo Okhorony Zdorovia Ukrainy “Pro zatverdzhennia poriadkiv nadannia domedychnoi dopomohy osobam pry nevidkladnykh stanakh” : vid 16 chervnia 2014, № 398 [Order of the Ministry of Health of Ukraine “On the approval of the procedure for rendering services for assistance to persons in urgent situations” from July 16 2014, № 398]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0750-14> [in Ukrainian].

10. Nakaz Miniustu Ukrainy “Pro orhanizatsiiu sotsialno-vykhovnoi roboty ta psykhologichnoi roboty z zasudzhenyimi” : vid 4 lystopada 2014 r., № 2300/5 [Order of the Ministry of Justice of Ukraine “On the organization of social work and psychological work with convicted persons” from November 4, 2014, № 2300/5]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1863-13> [in Ukrainian].